

LÜHIDALT

ON AEG LOOBUDA
HIINA 16+1
MÕJUTUSTEGEVUSE
LÕKSUST

| FILIP JIROUŠ |

Eelmisel nädalal järgisid Eesti ja Läti Leedu eeskuju ning lahkusid 16+1 formaadist. Tšehhi ja teised formaadis osalevad riigid väljendavad ühe häälekamalt skepsist algatuse vastu. 16+1 formaat ehk Hiina ning Kesk- ja Ida-Euroopa riikide vaheline koostöö (中国—中东欧国家合作, *Zhongguo-Zhong Dong Ou Guojia Hezuo*) käivitati 2012. aastal Hiina-keskse algatusena ning see hõlmas 16 Kesk- ja Ida-Euroopa riiki. 2019. aastal liitus formaadiga ka Hiinale tugevalt võlgu olev Kreeka ja platvorm nimetati lühikeseks ajaks ümber 17+1-ks. Kuigi ametlikult kirjeldatakse seda majanduskoostöö platvormina, näitavad tegelikud saavutused ja HRV suhtumine, et platvormi tegelik fookus ei ole kunagi olnud kaubandusel ja investeringutel. Pigem on HRV seda kasutanud propaganda- ja mõjutamisvahendina, raisates Kesk- ja Ida-Euroopa diplomaatilist suutlikkust tegevustele, millest sai ainsana kasu Peking. Kasu puudumine ja riskide rohkus on viimasel ajal pannud mitmed Kesk- ja Ida-Euroopa riigid 16+1 formaadis osalemist ümber hindama. On kätte jõudnud aeg ka teistel formaadis osalevatel riikidel järgida Balti riikide eeskuju ja sellest Hiina mõjuvahendist loobuda.

ei ole majanduskoostöö platvorm. Pigem on see poliitikutele, teadlastele ja teistele ühiskonnategelastele suunatud mõjutustegevuse

16+1 formaat ei ole majanduskoostöö platvorm. Pigem on see poliitikutele, teadlastele ja teistele ühiskonnategelastele suunatud mõjutustegevuse vahend

vahend. Sellest annab tunnistust näiteks Hiina Kommunistliku Partei (HKP) mõjutustegevusorgani – rahvusvaheliste suhete osakonna (ILD, 中央对外联络部, *Zhongyang Duiwai Lianluo Bu*) ulatuslik kaasamine 16+1 üritustesse, mis on suunatud nii madalama kui ka kõrgema astme poliitikutele.² 2015. aastal kirjeldas Tšehhi vastuluure ILD-d kui erilist Hiina luureagentuuri.³ Sageli majanduskoostöö varjus profileerib ja kaasab ILD Kesk- ja Ida-Euroopa poliitilist ja ärieliiti, et edendada HKP huve selles piirkonnas.⁴ ILD peamine korrapärane 16+1 üritus – Hiina ning Kesk- ja Ida-Euroopa erakondade vaheline dialoog (中国 – 中东欧政党对话会, *Zhongguo – Zhong Dong Ou Zhengdang Duihua Hui*) – koondab Kesk- ja Ida-Euroopa kõrgeid poliitikuid, kes seejärel sageli edendavad HKP poliitikat oma riigi huvide arvelt.⁵ ILD kaasab ka konkreetsete riikide, sealhulgas Eesti poliitikuid.⁶

RISKANTNE
ETTEVÕTMINE

Kesk- ja Ida-Euroopa riigid on juba aastaid väljendanud pettumust 16+1 üle, väites, et Peking ei ole täitnud oma lubadusi investeringute ja turulepääsu osas. Piirkonna eksperdid on Pekingi tegevust selles valdkonnas nimetanud „tühjade lubaduste majandusdiplomaatiaks“.¹ 16+1 formaat

16+1 platvormi raames toimuvates õppeasutuste vahetusprogrammides ei osale ainult ILD, vaid ka Hiina riiklik julgeolekuministeerium, mis on Hiina Rahvavabariigi peamine tsiviilluureagentuur

16+1 platvormi raames toimuvates õppeasutuste vahetusprogrammides ei osale ainult ILD, vaid ka Hiina riiklik julgeolekuministeerium (MSS, 国家安全部, *Guojia Anquan Bu*), mis on Hiina

Rahvavabariigi peamine tsiviilluureagentuur.⁷ 16+1 ametlikku mõttekodade platvormi ning samuti Hiina – Kesk- ja Ida-Euroopa Instituuti (中国-中东欧研究院, *Zhongguo-Zhong-Dong-Ou Yanjiu Yuan*) juhib riikliku julgeolekuministeeriumi endine kõrge ametnik. Need platvormid on mobiliseerinud endisi Tšehhi kommunistidest salapolitseiagente, aga ka piirkonna teadlasi propaganda- ja mõjutusoperatsioonidesse.⁸

KEEV FRUSTRATSIOON

Et lubatud majanduslik kasu ei ole realiseerunud, on teadlikkus platvormi 16+1 riskidest Kesk- ja Ida-Euroopa riikides oluliselt paranenud. Mitmed 16+1 riigid on viimasel ajal üles näidanud oma rahulolematust platvormiga. Bulgaaria, Sloveenia, Rumeenia ja Balti riigid keeldusid saatmast riigipäid viimasele 16+1 (virtuaalsele) tippkohtumisele 2021. aasta veebruaris. Peale selle kritiseerisid mõned Kesk- ja Ida-Euroopa riigid videokonverentsi ajal kasu puudumist.⁹ Mõni kuu hiljem, keset diplomaatilist tüli Hiina Rahvavabariigiga, teatas Leedu ametlikult, et lõpetab 16+1 tegevuses osalemise. Selle tulemusena kehtestas Hiina Leedu ettevõtetele ja nende partneritele mitteametliku majandusembargo.¹⁰ Tänavu mais võttis Tšehhi parlamendikomisjon ühehäälselt vastu resolutsiooni, milles kutsutakse valitsust üles vaatama üle oma osalemine selles Hiina-keskses platvormis.¹¹ Eelmisel nädalal teatasid Eesti ja Läti, et nad ei osale enam formaadis,

Tõenäoliselt kavatseb ta platvormi või vähemalt selles osalevaid riike ära kasutada, et saada juurdepääs Ukraina sõjajärgsele ülesehitamisele

sest eelistavad kahepoolset ja EL-Hiina suhtlusformaati. See tähendab, et Hiina-keskne algatus muutus 14+1 või vähemaks.¹²

Peking on küll Kesk- ja Ida-Euroopa riikide rahulolematusest teadlik, kuid investeerib endiselt aega 16+1-sse. Tõenäoliselt kavatseb ta platvormi või vähemalt selles osalevaid riike ära kasutada, et saada juurdepääs Ukraina sõjajärgsele ülesehitamisele. Seda kuulutasid tänavused Hiina diplomaatilised missioonid, mille ülesandeks oli hinnata Kesk- ja Ida-Euroopa riikide huvi 16+1 vastu ja „selgitada Hiina seisukohta Ukraina küsimuses“.¹³ Tundub, et missioon ei suutnud suurendada 16+1

entusiasmi, arvestades, et hiljuti Pekingis 16+1 kümnenda aastapäeva tähistamiseks peetud suursaadikute ümarlaual osales diplomaate vaid 11 riigist.¹⁴ Sellegipoolest on 16+1 koostöö muret tekitav, arvestades Kiievi ustavaima liitlase ning suurima Kesk- ja Ida-Euroopa riigi Poola hiljutisi katseid laiendada koostööd Hiina Rahvavabariigiga, mis on seni toonud vähe kasu Poolale, kuid on andnud poliitilises plaanis nii mõndagi HRV-le.¹⁵

Hiina on osutunud kahtlaseks partneriks. Mitteametlik embargo Leedu suhtes, mis eirab WTO reegleid ja karistab ärisubjekte puhtpoliitilistel põhjustel, samuti pikaajaline koostöö Venemaaga viitavad sellele, et ulatuslik pikaajaline koostöö Pekingiga võib ohustada Kesk- ja Ida-Euroopa riikide julgeolekut ja stabiilsust.¹⁶ NATO uus määratlus, mille kohaselt Hiina Rahvavabariik on julgeolekuprobleem, ning EL-i poolt 2019. aastal Hiina süsteemseks konkurendiks määramine viitavad sellele, et oodata on edasist eskaleerumist.¹⁷ Tuleks astuda samme julgeoleku- ja majandusriskide maandamiseks.

KAAPERDATUD VÄLISPOLIITIKA

Hiinaga suhtlema kiirustades on Kesk- ja Ida-Euroopa riigid sageli tuginenud lobistidele ja Hiina käepikendustele, kellel on huvide konflikt.

Nende isikute kaudu või nendega kooskõlastatult kasutab Peking ära olemasolevat teadmiste asümmeetriat Hiina ja muu maailma vahel ning paneb edukalt demokraatlike riikide institutsioone teenima Hiina Rahvavabariigi huve.¹⁸ Nii eraldatakse riikide ressursse Hiina poliitiliste eesmärkide teenistusse ning piiratud diplomaatilist suutlikkust raisatakse kahtlastele projektidele, mis ei too Euroopa ühiskondadele kasu.

Nii eraldatakse riikide ressursse Hiina poliitiliste eesmärkide teenistusse ning piiratud diplomaatilist suutlikkust raisatakse kahtlastele projektidele, mis ei too Euroopa ühiskondadele kasu

Äärmuslik juhtum on Tšehhi Tööstus- ja Kaubandusministeeriumi Hiina–Tšehhi Siiditee Algatuse Koostöökeskus, millest teatati

esmakordselt ILD dialoogi raames 2017. aastal. Keskus asutati HRV Riikliku Arengu- ja Reformikomisjoni (NDRC) Rahvusvahelise Koostöö Keskuse (国家发展改革委国际合作中心, *Guojia Fazhan Gaige Wei Guoji Hezuo Zhongxin*) osana.¹⁹ NDRC-le vastava institutsiooni puudumise tõttu otsustas Tšehhi Tööstus- ja Kaubandusministeerium anda keskuse igapäevased toimingud allhanke korras lobirühmale, mida veab endine kaitseminister Jaroslav Tvrdík, kelle tööandja on HRV turule palju investeerinud Tšehhi korporatsioon PPF.²⁰ Just selleni võib huide konfliktiga Hiina käepikendustele tuginemine viia: nime poolest Tšehhi riigiasutust juhib HRV ning Peking ja tema liitlased istuvad laua mõlemas otsas.²¹

Aastatel 2013–2020 on järjestikused Tšehhi valitsused Hiina Rahvavabariigi poole pöördumisel sageli toetunud Tvrdíkile ja PPF-ile, mis on kontserni ärihuide tõttu Hiinas tekitanud tõsise huide konflikti. Peale selle korraldas PPF riigi meedias ja poliitilistes ringkondades varjatult HKP-meelse propagandakampaania.²² Kuigi keskuse tegevus ei ole toonud Tšehhi ühiskonnale käegakatsutavat kasu, aitas see institutsionaliseerida HRV mõju Tšehhis.²³ Nii viis asümmeetriline suhe NDRC ja Tšehhi ministeeriumi vahel selleni, et Tšehhi riik andis osa oma välispoliitikast üle kohalikule lobirühmale ja HRV-le.

Peale selle tutvustas keskus Tšehhi ettevõtetele potentsiaalse partnerina Xinjiaangi Tootmis- ja Ehituskorpust (新疆生产建设兵团, *Xinjiang Shengchan Jianshe Bingtuan*), mis on HRV poolsõjaväeline organisatsioon. Kui Tšehhi ettevõtted alustavad selle organisatsiooniga koostööd, võivad nad silmitsi seista tõsiste tagajärgedega, arvestades, et USA on kehtestanud sellele organisatsioonile sanktsioonid uiguuride genotsiidis osalemise eest.²⁴

SOOVITUSED

1. Kesk- ja Ida-Euroopa riigid peaksid **loobuma 16+1-st**. Vähemalt peaksid nad lõpetama aseministrite või kõrgema astme ametnike saatmise 16+1 üritustele, et mitte raisata oma väärtuslikku diplomaatilist võimekust suhtlusele, mis ei too vähimatki kasu.
2. EL-i kuuluvad Kesk- ja Ida-Euroopa riigid peaksid **kasutama ära EL–Hiina platvormide ja standardsete kahepoolsete mehhanismide kogu potentsiaali**, et edendada oma huve Pekingi suhtes, selle asemel et osaleda kahtlastes Hiina-kesksetes algatustes.
3. Kesk- ja Ida-Euroopa riigid peaksid **keskenduma Aasia riikide** (nt Taiwani, Jaapani ja Lõuna-Korea) turgudele, **mis austavad õigusriigi põhimõtteid** ja toetavad demokraatlikke väärtusi ning mille poliitiline risk on HRV süsteemiga võrreldes piiratud või puudub üldse. Hiinaga koostöö tegemise riskidest saab õppust võtta Austraalia, Leedu, Tšehhi ja isegi Eesti näitel. Venemaa sissetung Ukrainasse tõi ilmsiks ka selle, kui lühinägelik on teha ulatuslikku koostööd riikidega, kes rikuvad rahvusvahelist õigust ja kelle valitsustel on piiratud stiimulid tegutseda ratsionaalselt ja etteaimatavalt.
4. Tagamaks, et koostöö HRV-ga teenib riiklikke huve, **peaksid seda juhtima töötajad, kellel on vajalikud teadmised ja kelle üle teostatakse järelevalvet, et vältida huide konflikti**. Riigid ei tohiks lasta oma välispoliitikat kaaperdada kahtlastel tegelastel.
5. Kesk- ja Ida-Euroopa riigid peaksid **otsima koostööd sarnaselt mõtlevate jõududega** Euroopas, sealhulgas teiste Kesk- ja Ida-Euroopa riikidega, et ühiselt tagasi lükata niisugused Pekingi-kesksed algatused nagu 16+1 ja Siiditee.

ENDNOTES

- ¹ Martin Hála, Jichang Lulu, [“Lost in translation: ‘Economic diplomacy’ with Chinese characteristics”](#), Sinopsis, 11 March 2019 (vaadatud 25.06.2022).
- ² Filip Jirouš, [“16 + 1: China’s Push Into Central and Eastern Europe Loses Momentum”](#), China Brief, 22:12, 1 July 2022 (vaadatud 11.07.2022).
- ³ [“Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2015”](#), BIS, 1 September 2019 (vaadatud 11.07.2022).
- ⁴ Filip Jirouš, [“16 + 1: China’s Push Into Central and Eastern Europe Loses Momentum”](#), China Brief, 22:12, 1 July 2022 (vaadatud 11.07.2022).
- ⁵ Sealsamas,
- ⁶ Frank Jüris, [“Estonian parties in the CCP’s grip: The International Liaison Department’s influence activities”](#), Sinopsis, 25 September 2020 (vaadatud 07.08.2022).
- ⁷ Filip Jirouš, [“16 + 1: China’s Push Into Central and Eastern Europe Loses Momentum”](#), China Brief, 22:12, 1 July 2022 (vaadatud 11.07.2022).
- ⁸ Sealsamas; Martin Hála, Filip Jirouš, Ondřej Klimeš, [“Borrowed Boats Capsizing: State Security Ties to CCP Propaganda Laundering Rile Czech Public”](#), China Brief, 21:23, 3 December 2021 (vaadatud 11.07.2022).
- ⁹ Stuart Lau, [“China’s Eastern Europe strategy gets the cold shoulder”](#), Politico, 9 February 2021 (vaadatud 11.07.2022).
- ¹⁰ Sofija Lapénienė, [“Lithuania’s FM failed to anticipate China’s full retaliation over Taiwan”](#), LRT, 11 January 2022 (vaadatud 11.07.2022).
- ¹¹ Analüüsi ja täielikku ingliskeelset tõlget vt Filip Jirouš, [“The Czech government is inching away from the 16+1 platform”](#), Asia Explained, 24 May 2022 (vaadatud 11.07.2022); poolakeelne versioon; eestikeelne versioon.
- ¹² [“Eesti ei osale edaspidi Kesk- ja Ida-Euroopa riikide ning Hiina koostööformaadis”](#), Estonian Ministry of Foreign Affairs, 11 August 2022 (viewed 11 August 2022); [“Latvia ceases its participation in the cooperation framework of Central and Eastern European Countries and China”](#), Latvian Ministry of Foreign Affairs, 11 August 2022 (viewed 11 August 2022).
- ¹³ [“外交部中国—中东欧国家合作事务特别代表 霍玉珍大使访问中东欧八国”](#), China-CEEC, 18 May 2022 (vaadatud 24.05.2022); Filip Jirouš, [“16 + 1: China’s Push Into Central and Eastern Europe Loses Momentum”](#), China Brief, 22:12, 1 July 2022 (vaadatud 11.07.2022).
- ¹⁴ Wang Lutong 王鲁彤, Twitter, July 15 2022 (vaadatud 18.07.2022).
- ¹⁵ Filip Jirouš, [“16 + 1: China’s Push Into Central and Eastern Europe Loses Momentum”](#), China Brief, 22:12, 1 July 2022 (vaadatud 11.07.2022); Łukasz Sarek, [“Panda bonds that tie: Poland’s ruling party sets its sights on Beijing”](#), Sinopsis, 18 November 2022 (viewed 23 June 2022); Łukasz Sarek, [“Polska – stabilny partner Chin w Europie”](#), 4 August 2022 (vaadatud 10.08.2022).
- ¹⁶ Vt Sarah Kirchberger, Svenja Sinjen, Nils Wörmer (eds.), [“Russia-China Relations: Emerging Alliance or Eternal Rivals?”](#), Springer, 2022 (vaadatud 11.07.2022).
- ¹⁷ [“NATO 2022 Strategic Concept”](#), NATO, 29 June 2022 (viewed 11 July 2022); [“EU-China – A strategic outlook”](#), European Commission, 12 March 2019 (vaadatud 11.07.2022).
- ¹⁸ Ärakasutamise ja teadmiste asümmeetria kohta vt Jichang Lulu, [“Repurposing democracy: The European Parliament China friendship cluster”](#), Sinopsis, 26. November 2019 (vaadatud 11.07.2022).
- ¹⁹ [“První zasedání Čínsko-českého centra pro spolupráci v rámci iniciativy Pásmo a Stezka”](#), MIC, 2 August 2017 (vaadatud 12.07.2022). The National Development and Reform Commission (NDRC) has earned the nickname “small state council” (“小国务院”, Xiao Guowuyuan) for its broad powers and agenda (“名称在变、初心不变：93岁“老发改人”回忆国家发改委67年成长史：中国经济导报记者公欣采访离休干部于永平”, NDRC, 30 September 2019 [vaadatud 12.07.2022]).
- ²⁰ [“První zasedání Čínsko-českého centra pro spolupráci v rámci iniciativy Pásmo a Stezka”](#), MIC, 2 August 2017 (vaadatud 12.07.2022).
- ²¹ Olga Lomová, Jichang Lulu, Martin Hála, [“Bilateral dialogue with the PRC at both ends: Czech-Chinese “friendship” extends to social credit”](#), Sinopsis, 28 July 2019 (vaadatud 18.07.2022).
- ²² Martin Hála, [“Making Foreign Companies Serve China: Outsourcing Propaganda to Local Entities in the Czech Republic”](#), China Brief, 20:1, 17 January 2020 (vaadatud 12.07.2022).
- ²³ Lisaks nimetatud sidemetest tulenevatele riskidele juhtis HKP üldist mõju riigis vastuoluline sõjaväeluurega seotud ettevõtte CEFC (mille hiljem võttis üle hiiglaslik riigiettevõtte CITIC), kus töötas Tvrdík, kellest sai seega ühenduslül Hiinas ärisidemeid omava kohaliku oligarhi ja Tšehhi Vabariigis toimuva HKP luure- ja mõjutustegevuse vahel. Martin Hála, [“Centrum pro integraci do Čínevropy”](#), Sinopsis, 21 July 2017 (vaadatud 12.07.2022).
- ²⁴ [“Treasury Sanctions Chinese Entity and Officials Pursuant to Global Magnitsky Human Rights Executive Order”](#), U.S. Department of the Treasury, 31 July 2020 (vaadatud 12.07.2022).

AUTORIST

FILIP JIROUŠ

Sõltumatu uurija Filip Jirouš lõpetas Karli Ülikooli Prahas sinoloogia erialal uurides ühe Euroopa riigi näitel Hiina ühisrindte tegevust. Varasemalt Sinopsise teadurina on ta avaldanud Tšehhi ülikoolide koostööst Hiina Rahvavabastussõjaga, HKP ühisrindte töösüsteemi propaganda tööst Euroopas ja teistest HKP mõjutustegevuse tahkudest. Tema tekstidele on viidatud parlamendi debattides, akadeemilistes publikatsioonides ja ajaleheuurimustes.

Lahtiütlus: Artiklis väljendatud vaated ja arvamused kuuluvad autori(te)le ning ei esinda tingimata Rahvusvahelise Kaitseuuringute Keskuse või teiste asutuste ametlikku seisukohta.

ICDS.TALLINN, EVI.EESTI
@ICDS _ TALLINN, @EFPI _ EST
ICDS-TALLINN
WWW.ICDS.EE, WWW.EFPI.ICDS.EE

RAHVUSVAHELINE KAITSEUURINGUTE KESKUS
EESTI VÄLISPOLIITIKA INSTITUUT
NARVA MNT 63/4, 10120 TALLINN, EESTI
INFO@ICDS.EE, EFPI@ICDS.EE

ISSN 2228-2076